

Сьянова Виолетта. Психологічні особливості прояву акцентуації характеру в юнацькому віці

Дослідження проблеми акцентуації характеру молоді залишається актуальним у зв'язку з поширенням процесів їх дезадаптації до сучасних соціально-економічних умов суспільства, і не може не відобразитись на їх особистісному самовиявленні, розвитку, вихованні та навчанні.

Акцентуації характеру і чинники їх формування – проблема, що стала предметом поглибленого вивчення багатьох науковців (П.Б. Ганнушкін, Ю.З.Гільбух, О.В. Кербіков, К. Леонгард, А. Є. Лічко, Н.Ю. Максимова, І.С. Подмазін, Р.К.Ушаков та ін.) й водночас залишається складним явищем щодо розуміння для оточуючих, в тому числі для батьків, педагогів, соціальних працівників.

Акцентуації характеру – це надзвичайне підсилення окремих рис характеру, за якого наявні відхилення в психології й поведінці людини, що не виходять за межі нормативної поведінки, але межують з патологією [3].

В психологічній літературі акцентуації характеру визначаються як дистармонійність розвитку особистості, що виявляються в окремих рисах та зумовлюють підвищену уразливість особистості стосовно певних дій, ускладнюючи її адаптацію до повсякденних ситуацій [5].

Виникнення акцентуації характеру, прояви специфічної для них поведінки є наслідком впливу спадкових, психологічних і соціальних факторів.

У роботах К. Леонгарда використовується як поєднання «акцентована особистість», так і «акцентуйовані риси характеру». На його думку, акцентуйовані особистості – це не хворі люди, це здорові індивіди зі своїми індивідуальними особливостями [8]. А. Є. Лічко стверджував, що акцентуації характеру – це демонстрація в поведінці

окремих рис характеру, що можуть призвести до певних відхилень особистості та негативно вплинути на процес її самореалізації [9]. Російський психіатр П. Ганнушкін припускає, що акцентуація – це баланс на грані хвороби та здоров'я, а її загострені прояви можуть вказувати на хворобу [1].

Українські науковці Ю.З. Гільбух, С.І. Подмазін зазначають, що акцентуації характеру – це природне явище, яке спостерігається у підлітковому та ранньому юнацькому віці й не мають значного впливу на процес самореалізації особистості [7].

Акцентуації характеру особистості мають істотне значення при формуванні моделі поведінки індивіда й при цьому поряд з позитивним можуть мати і негативний потенціал (як щодо соціальної адаптації в цілому, так і щодо конкретних поведінкових актів зокрема).

Акцентуації характеру, як гіпертрофована вираженість окремих його рис, обумовлюють підвищену вразливість особистості щодо певного роду впливів і утруднює її адаптацію у деяких специфічних ситуаціях [6].

Виокремлено два види акцентуації: явну акцентуацію, тобто такий її вид, який належить до крайніх варіантів норми, що вирізняється наявністю постійних рис певного типу характеру та приховану акцентуацію, за якої у звичних умовах, риси певного типу характеру виражені слабко чи зовсім не проявляються й не призводять до помітної соціальної дезадаптації [9]. Діагностичним критерієм акцентуації характеру є «місце найменшого супротиву», тобто така специфічна для визначеного типу акцентуації психогенна дія, яка викликає порушення у поведінці та дезадаптацію.

Знання типу акцентуації дозволяє виокремлювати «слабкі» місця характеру особистості, й відтак – передбачати чинники, здатні викликати психогенні реакції, що призводять до дезадаптації й пошук дієвих засобів її психопрофілактики.

Фахівці наголошують, що від 20 до 50 % населення мають акцентуовані риси характеру, що може призводити до конфліктів, неадекватних реакцій, відхилень у поведін-

ці [6]. Акцентуації характеру часто зустрічаються в підлітків і юнаків (50-80%).

Юнацький вік – один із найважливіших етапів у становленні особистості, оскільки це період самовизначення: планування свого місця серед людей, своєї діяльності, способу життя. Це період, коли молода людина продовжує рефлексувати свої стосунки з сім'єю у пошуках свого місця серед близьких людей: проходить через уособлення і навіть відчуження від усіх тих, кого любила, хто був відповідальний за неї в дитинстві і у підлітковому віці. Це вже не підлітковий негативізм, а часто доляльне, тверде відсторонення від рідних, що прагнуть зберегти попередні стосунки із сином чи донькою. Це період перших глибоких почуттів, життєвого вибору.

За таких вікових особливостей прояви акцентуєваних рис характеру можуть негативно позначатися на процесі життєвого самовизначення і самореалізації юнацтва, зокрема утруднюючи виконання ними певних значущих видів діяльності, призводити до виникнення проблем адаптації у середовищі. Американський психолог Л.Кольберг вважав, що акцентуації характеру в юнацькому віці виявляються в емоційній сфері, а саме інтенсивності почуттів та емоцій [1].

У багатьох випадках в осіб 19-20 років є загострення тих чи інших рис характеру, що врешті, і буде пояснювати їх проблеми, причини конфліктів, непорозуміння у спілкуванні з іншими.

З метою дослідження психологічних особливостей прояву акцентуацій характеру у юнацькому віці нами було відібрано групу осіб, яку склали студенти Інституту Права та Психології НУ «Львівська політехніка», віком 18-21 рр. Для отримання достовірних діагностичних даних нами було застосовано методику визначення акцентуацій характеру Г. Шмішека і тест особистісних акцентуацій В. П. Дворщенка.

За результатами емпіричного дослідження у 70 % досліджуваних виявлено прояви явної акцентуації характеру, у 30 % – прихованої, й у переважної більшості – гіпертичний тип, тобто з такими рисами як підвищена збудли-

вість, активність, комунікабельність, потреба в діяльності. У випадку яскраво вираженої акцентуації характеру за гіпертичним типом можуть проявлятися такі дезадаптивні якості, як легковажність, відсутність етичних норм і почуття обов'язку; дратівливість у колі друзів і близьких, схильність до азартних захоплень, утеч, раннього статевого життя, алкоголю.

У цьому контексті варто зазначити, що важливу роль у роботі з акцентуйованими підлітками і юнаками відіграє правильний виховний підхід зі сторони батьків, педагогів, соціальних працівників. За неправильного підходу негативні прояви посилюються, якщо ж до акцентуйованого застосовується правильний педагогічний підхід, його загострені риси характеру згладжуються, компенсуються.

Таким чином, акцентуації характеру як надзвичайне підсилення окремих рис характеру – це і наслідок факторів спадковості, так і того чи іншого типу виховання. Юнацький вік – значущий період у становленні особистості й прояви акцентуйованих рис характеру можуть негативно позначатися на процесі їх життєвої самореалізації. У випадку грамотного педагогічного підходу до акцентуйованої особи загострені риси характеру згладжуються, компенсуються.

Список джерел:

1. Ганнушкин П.Б. Избранные труды / П.Б. Гуннушкин. – М.: Изд. центр «Академия», 1964. – 207 с.
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Психология индивидуальных различий, 2009. – 362 с.
3. Варій М. Й. Загальна психологія: підручник / М.Й. Варій – Львів: Держ. ун-т безпеки життєдіяльності. – 4-те вид. виправл. і доп. – К.: «Знання», 2014. – 1047 с.
4. Психология и педагогика: учеб.пособ./ под.ред. А.Абульхановой, И.Васиной, Л.Лаптиной, В.Сластенина. – М.: «Совершенство», 1998. – 320 с.
5. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: «Педагогика-Пресс», 1999. – С. 54 – 79.
6. Запухляк О.З. Блок-тест акцентуацій характеру як нова авторська методика / Запухляк О.З. // [Актуальні проблеми

психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України.] – К.:, 2006, Т. 7, вип. 7. – С. 110 –120.

7. Загальна психологія: підручник для студ. вищ. навч. закл. / [Р.В.Павелків]. – К.: «Кондор», 2002. – 506 с.
8. Леонгард К. Акцентуйовані особистості. – К., пер. з нім. [попер. сл. і ред. Блейхера В.М.]. / К. Леонгард. – 2-е вид. стер. – К.: «Вища школа», 1989. – 375 с.
9. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. / А.Е.Личко. – Л., 1983. – 318 с.

@ Сьянова Віолетта. Стаття надійшла 26 лютого 2018 р.